

KUR'AN'DA MEYSİR KAVRAMI ve GÜNÜMÜZDEKİ BAZI KUMAR TÜRLERİNİN BU ÇERÇEVEDE DEĞERLENDİRİLMESİ

Necdet ÜNAL*

Özet

Kur'ân-ı Kerim'de geçen ve kumar anlamına gelen meysir kelimesinin ele alındığı bu makalede, meysirin nasıl bir oyun olduğu, lügat ve tefsirlerdeki anlam boyutu, ilgili ayetlerin düşündürdüğü çerçeve gösterilmeye çalışılmış ve günümüzdeki bazı kumar türlerinin bu bağlamda bir değerlendirmesi yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Tefsir, Meysir, Kumar, Piyango, Oyunları.

Gambling Concept In Quran And The Evaluation Of Some Kinds Of Current Gambling Games In This Context

Abstract

In this paper dealing with the word meysir (gamble) in Quran, it has been tried to show What kind of game it is, What its dimension of the meaning in dictionaries and exegeses are, and What the framework of the verses related to it tells us, and in this context the evaluation of some kinds of current gambling games has also been done.

Key Words: Quran, Exegesis, Meysir, Gambling, Lottery, Games of chance

Giriş

Bu çalışmamızda Kur'ân-ı Kerîm'de geçen ve Türkçeye kumar diye çevrilen meysir kavramı üzerinde duracağız. Kur'ân-ı Kerîm'de sadece üç ayette ve hamr (içki) ile birlikte geçen bu kelimenin ne

* Dr., Çanakkale Gazi İlköğretim Okulu, doktornecdet@gmail.com

anlama geldiğini ve düşündürdüklerini ortaya koyabilmek için lügat, tefsir ve hadis kaynaklarından faydalanacağız. Bu meyanda ilgili ayetler tefsir edilecek ve meysirin nasıl bir oyun olduğu gösterilmeye çalışılacaktır.

Alanı itibarıyla bir tefsir çalışması olan bu makalemizde yeri geldikçe ayetlerin ışığında günümüz bazı kumar türlerine ait değerlendirmeler yapılacak, ahlaki ve fıkhi alana girilecek, kumarın kişi ve toplumla verdiği zararlara temas etmek gibi ahlaki bazı mesajlar vermek kaçınılmaz olacaktır.

A. Arap Toplumunda Kumar Olgusu ve Sosyal Boyutu

Kaynaklarda geçtiğine göre, kumar hakkında henüz hiç bir ayet indirilmezden evvel Araplar arasında iki türlü kumar oynanırdı. Bunlardan birisi meysir ve diğeri de muhâtara denilen bir kumardır.

Meysir (مَيْسِر), Arapçada yüsr (الْيُسْر) mastarı kökünden gelen bir kelime olup zorluk anlamındaki “usr” kelimesinin zıddı¹ olmak üzere kolaylık,² hafiflik,³ bolluk ve zenginlik gibi anlamlara gelir.⁴ Buna göre meysir, Arapların oklarla,⁵ şans ve fal oklarıyla oynadıkları bir tür kumardır.⁶ Arapçada mef'ıl kalıbında⁷ olan bu kelime, zaman ve mekân ismini ifade eder. Bu itibarla kelimenin kolaylık, zenginlik ve bolluğun bulunduğu yer ve zamanı anlatmak için kullanılmış olduğu düşünülebilir.

Arap kültüründe bir üstünlük vasfı olarak bilinen cömertlik ile tanınmış kişilerin daha ziyade kışın ve her türlü darlık ve sıkıntı

¹ el-Cevherî, *es-Sihah*, II, 857; İbn Düreyd, *el-Luğa*, II, 725; İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, VI, 4957; ez-Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs*, XIV, 458.

² ez-Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs*, XIV, 456.

³ el-Halîl, *Kitabü'l-Ayn*, VII, 295.

⁴ el-Halîl, *Kitabü'l-Ayn*, VII, 296.

⁵ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, VI, 4959; ez-Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs*, XIV, 462.

⁶ el-Cevherî, *es-Sihah*, II, 857; el-Ezherî, *Tehzîb*, II, 59; ez-Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs*, XIV, 462.

⁷ et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV, 321; el-Alûsî, *Rûhu'l-Meânî*, II, 113; Ebu's-Suûd, *İrşâd*, I, 340.

anlarında⁸ oynadıkları⁹ bir oyun olan meysirin¹⁰ nasıl oynandığına bakalım:¹¹

Bu kumar oyununda, ortada boğazlanmış bir deve olur ve hayvan, yirmi sekiz parçaya ayrılırdı. Yâsir¹² denen kişinin boğazlayıp dağıttığı bu hayvan üzerine kumar oynamak için toplanmış kişilere de eysâr¹³ (الأيثار)¹⁴ adı verilirdi. Bu katılımcılar, boğazlanıp parçalara ayrılmış hayvandan pay veya paylar alabilmek arzusunda idiler.

Meysir fezz, tev'em, rakîb, hıls, nâfis, müsbil, mu'allâ, menîh, sefîh, vağd adları verilmiş ezlâm ve eklâm denen on okla oynanırdı. Üçü dışında bu okların her birinin boğazlanan deveye bir payı vardı. Payı olmayanlar ise menîh, sefîh ve vağd idi.

Bu paylar fezzin bir, tev'emini iki, rakîbin üç, hılsın dört, nâfis beş, müsbilin altı ve mu'allâ'nın yedi olmak üzereydi. Her okun üzerinde adını ve payını belirten işaretler mevcuttu.

Oklar ribâbe denen bir torbaya konur ve mûcil denen adaletli bir kişinin önüne bırakılırdı. Bir kişi de arkasından o adaletli kişiyi gözetler ve hiç kimseyi kayırmamasına dikkat ederdi.

Sadece başını çıkarabileceği bir elbise giydirilen bu adil adam, torbayı sallayıp çalkaladıktan sonra, elini torbaya sokarak oyuna katılanlardan herhangi biri adına bir ok çekerdi. Üzerinde pay bulunan oklardan çıkanlar, oktaki hisseyi alırlar, üzerinde bir pay

⁸ İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*; I, 240.

⁹ Ebû Zehrâ, *Zehratü't-Tefâsîr*, II, 697.

¹⁰ Meysirin iki türlü olduğu da söylenmiştir. Bunlardan birisine eğlence meysiri ve diğeri de kumar meysiri denilmiştir. Tavla, satranç gibi her türlü eğlence aletlerine eğlence meysiri ve içinde bahis olanlara da kumar meysiri denilmiştir. Bkz. el-Hererî, *er-Ravh ve'r-Reyhân*, III, 284.

¹¹ Bu konuda bkz. el-Bikâî, *Nazmü'd-Dürer*, III, 245 vd. ; el-Alûsî, *Rûhu'l-Meânî*, II, 113-114; Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhîr*, II, 163 vd.; Ebu's-Suûd, *İrşâd*, I, 340; *Ebû Zehrâ, Zehratü't-Tefâsîr*, II, 707; Ateş, *Çağdaş Tefsir*, I, 374 vd.; İbn Âdil, *el-Lübâb*, IV, 34-35; İbn Atiyye, *el-Muharraru'l-Vecîz*, 192; el-Kâsimî, *Mehâsinü't-Te'vîl*, II, 551 vd.; el-Kurtubî, *el-Câmi'*, III, 442 vd.; M. Abduh- Reşîd Rızâ, *Tefsîru Menâr*, II, 324 vd.; er-Râzî, *Tefsîr*, VI, 48 vd.; es-Semîn el Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, II, 406; ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, I, 428; ez-Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs*, XIV, 462; Elmalılı, *Hak Dini*, II, 765.

¹² el-Alûsî, *Rûhu'l-Meânî*, II, 113.

¹³ el-Halîl, *Kitabü'l-Ayn*, VII, 296; İbn Düreyd, *el-Luğa*, II, 725; İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, VI, 4959; ez-Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs*, XIV, 463.

¹⁴ Bu kelimenin tekili ise yeser (اليسر) dir. Bkz. el-Halîl, *Kitabü'l-Ayn*, VII, 296; İbn Düreyd, *el-Luğa*, II, 725; İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, VI, 4959; ez-Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs*, XIV, 463.

olmayan oklardan çıkanlar ise bir şey almazlar ve boğazlanan hayvanın parasını öderlerdi.

Oyunda kendilerine bir pay çıkmış olanlar, onu yemezler ve fakirlere verirlerdi. Böyle davranmaları sebebiyle Araplar yaptıkları bu işle iftihar ederler, bu oyuna katılmayanları kınarlar ve onları cimrilikle itham ederlerdi.¹⁵

Kumar hakkında henüz bir ayetin nazil olmadığı sıralarda Arapların oynadığı bir diğer kumar da muhâta denenen bir bahis oyunuydu. Cahiliye döneminde kişi ailesi ve malı üzerine bahse girerdi. Kazanan taraf diğerinin ailesini ve malını alıp götürürdü.¹⁶ İşte bu oyuna da muhâta denirdi.

Görüldüğü gibi o sırada toplum meysirin ne olduğunu biliyordu ve zenginler arasında bu oyun çok revaçtaydı.¹⁷

B. Kur'ân-ı Kerîm'de Meysir Kavramı

İçki ile kumarın henüz haram kılınmadığı sıralarda indirilen¹⁸ ve ilk kez meysirden bahsedilen ayette “sana içki ve kumardan soruyorlar. De ki “o ikisinde büyük bir günah ve insanlara bir takım menfaatler vardır. Fakat onların günahı, faydasından büyüktür”¹⁹ buyrulmuştur. Ayetteki “meysir” kelimesine kaynaklarda verilen karşılık kumardır.²⁰

Ayetin “o ikisinde büyük bir günah vardır” kısmında sözü geçen kumardaki günah, onun haram kılınmasından sonradır.²¹ Kumar-

¹⁵ el-Alûsî, *Rûhu'l-Meânî*, II, 114; el-Beğavî, *Meâlim*, I, 252; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*; I, 240; Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhîr*, II, 163; Ebu's-Suûd, *İrşâd*, I, 340; İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*, II, 349; Ateş, *Çağdaş Tefsîr*, I, 374.

¹⁶ et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV, 324; el-Beğavî, *Meâlim*, I, 252; İbn Âdil, *el-Lübâb*, IV, 34; es-Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, II, 546; Ateş, *Çağdaş Tefsîr*, I, 375.

¹⁷ Ebû Zehrâ, *Zehratü't-Tefâsîr*, II, 697.

¹⁸ et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV, 330.

¹⁹ Bakara 2/219. تَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِن نَّفْعِهِمَا

²⁰ et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV, 321,323, 324; İbn Kesîr, *Tefsîr*, I, 579, III, 178; el-Beğavî, *Meâlim*, I, 252; III, 94; ed-Dahhâk, *Tefsîr*, I, 190; Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhîr*, II, 163; Ebû Zehrâ, *Zehratü't-Tefâsîr*, II, 707; Ğassan, *Tefsîr*, 35; el-Hererî, *er-Ravh ve'r-Reyhân*, III, 283; Hikmet b. Beşir, *et-Tefsîru's-Sahîh*, I, 330; İbn Âdil, *el-Lübâb*, IV, 34; İbn Ebî Zemaneyn, *Tefsîr*, II, 409; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*; I, 240; el-Kâsımî, *Mehâsinü't-Te'vîl*, II, 551; el-Kâsımî, *Mehâsinü't-Te'vîl*, III, 2143; el-Kurtubî, *el-Câmi'*, III, 435; el-Merâğî, *Tefsîru'l-Merâğî*, II, 138; M. Abduh- Reşîd Ruzâ, *Tefsîru Menâr*, II, 324; er-Râzî, *Tefsîr*, VI, 48; es-Semîn el Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, II, 405; es-Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr*, II, 546; ez-Zühaylî, *et-Tefsîru'l-Vecîz*, 35; Elmalılı, *Hak Dini*, II, 764.

²¹ Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhîr*, II, 167; el-Hererî, *er-Ravh ve'r-Reyhân*, III, 284;

daki günahı veya haksızlığı görmek veya tahmin etmek pek de zor olmasa gerektir. Her şeyden önce kişi, kumar oynamakla hakka mani olur ve zulme ortak olur.²² Zira kumar oynayanlar arasında kötülük vuku bulur ve bu da onların günaha girmelerine sebep olur.²³ Bu oyunu oynayanlarda birbirine karşı kin ve düşmanlık oluşur.²⁴ Nitekim bu durum ayette de belirtilmektedir.²⁵

Kumarda gayet açık olan zarar ve günahlardan birisi de malın batıl yolla alınıp yenilmesidir²⁶ ki bu da başkasına ait malı helal saymak anlamına gelir.²⁷ Bu gidişin sonunda, karşılıksız olarak malını kaybedenler ve zor duruma düşenler,²⁸ dolayısıyla hırsızlık yapmak, kendini mahvetmek ve ailesini kaybetmek gibi felaketler olabilecektir.²⁹ Nitekim zenginken fakirliğe düşüp yıkılıp giden evler, bir anda fakir düşüp sönüp giden ocaklar kaçınılmaz olacaktır.³⁰

Ayetin “o ikisinde insanlara bir takım menfaatler vardır” kısmında meysirin yani kumarın faydasından söz edilmektedir ki bu faydalar, kumarın haram kılınmasından öncedir.³¹ Bu faydaların başında emek olmaksızın bir mal isabet etmek,³² zahmetsiz kazanç elde etmek³³ ve zaman zaman bir para kazanma yolu olmak³⁴ gelmektedir. Tabi ki kumarda kazananın, elde ettiği bu malı veya parayı, kendisi ve ailesi için harcayacak olması³⁵ da onun açısından bir faydadır.

²² et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV, 326.

²³ et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV, 329; el-Merâğî, *Tefsîru'l-Merâğî*, II, 142.

²⁴ et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV, 326; İbn Ebî Zemaneyn, *Tefsîr*, I, 219; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*; I, 240.

²⁵ Bkz. Maide 5/91. *إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ*

²⁶ el-Hererî, *er-Ravh ve'r-Reyhân*, VIII, 49; el-Kurtubî, *el-Câmi'*, III, 441; *Ebû Zehrâ, Zehratü't-Tefsîr*, II, 707; el-Merâğî, *Tefsîru'l-Merâğî*, II, 142; el-Alûsî, *Rûhu'l-Meânî*, II, 114.

²⁷ el-Bikâî, *Nazmü'd-Dürer*, III, 241.

²⁸ el-Beğavî, *Meâlim*, I, 253; İbn Ebî Zemaneyn, *Tefsîr*, I, 219.

²⁹ el-Alûsî, *Rûhu'l-Meânî*, II, 114-115.

³⁰ M. Abduh- Reşid Rızâ, *Tefsîru Menâr*, II, 330.

³¹ Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, II, 167; el-Hererî, *er-Ravh ve'r-Reyhân*, III, 284.

³² et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV, 327,328; el-Beğavî, *Meâlim*, I, 253; Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhît*, II, 167; Ğassan, *Tefsîr*, 35; el-Hererî, *er-Ravh ve'r-Reyhân*, III, 284; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*; I, 241.

³³ el-Kâsimî, *Mehâsinü't-Te'vîl*, II, 553; el-Kurtubî, *el-Câmi'*, III, 442; el-Merâğî, *Tefsîru'l-Merâğî*, II, 143; ez-Zeccâc, *Meânî'l-Kur'ân*, I, 292; Elmalılı, *Hak Dini*, II, 766.

³⁴ el-Hererî, *er-Ravh ve'r-Reyhân*, VIII, 49.

³⁵ İbn Kesîr, *Tefsîr*, I, 579.

Burada Kur'ân-ı Kerîm'de sözü geçen meysire özgü bir diğer faydadan da söz etmek gerekir. Kaynaklarda geçtiğine göre cahiliye döneminde oynanan bu oyundan istifade edenler fakirlerdir. Çünkü meysir denen bu kumar oyununda kendisine isabet edenler, o payları fakirlere dağıtırlardı.³⁶ Bu da onlar için bir faydadır. Nitekim bu durum, kazandıklarını dağıtanlar için bir iftihar vesilesi olarak görülürdü.³⁷

Ayetteki “onların günahı, faydasından büyüktür” ifadesi ise “içki ve kumarın haram kılındıktan sonraki günahı, haram kılınmazdan önceki faydasından daha büyüktür”³⁸ veya “haram kılınmazdan önceki günahı, haram kılınmazdan önceki faydasından daha büyüktür”³⁹ şeklinde anlaşılmıştır.

Kumarın haram kılındığını net olarak bildiren şu ayetlerde ise “ey iman edenler! Şarap, meysir, dikili taşlar, fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir. Onlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz. Şeytan; şarap ve kumar ile aranızda düşmanlık ve kin sokmak, sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık vazgeçecek misiniz?”⁴⁰ buyrulmaktadır.

Bu ayet, kumarın haram kılındığına delildir.⁴¹ Ayette sözü geçen meysirin sadece bu oyunu mu yoksa bütün kumar oyunu çeşitlerini mi kapsadığı hususunda ihtilaf edilmişse de⁴² genel olarak içinde kumar olan tüm oyunlar meysir kabul edilmiş ve bu kapsamda değerlendirilmiştir.⁴³

Kumar, kazananın kaybedenden bir şey alması şart koşulan oyundur.⁴⁴ Dolayısıyla para ya da maddi yarar karşılığında oynanan her çeşit oyun, haram olan meysir kapsamındadır.⁴⁵

³⁶ Ğassan, *Tefsir*, 35.

³⁷ el-Hereri, *er-Ravh ve'r-Reyhân*, III, 284.

³⁸ et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV, 329; ed-Dahhâk, *Tefsîr*, I, 190; el-Kurtubî, *el-Câmi'*, III, 445.

³⁹ İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*; I, 241.

⁴⁰ Mâide 5/90-91. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُواهُ لَعَلَّكُمْ تَفْلِحُونَ إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ

⁴¹ el-Hereri, *er-Ravh ve'r-Reyhân*, VIII, 59.

⁴² İbn Âdil, *el-Lübâb*, IV, 35.

⁴³ İbn Âdil, *el-Lübâb*, IV, 35.

⁴⁴ el-Hereri, *er-Ravh ve'r-Reyhân*, VIII, 55.

⁴⁵ Ateş, *Çağdaş Tefsir*, III, 57.

C. Kur'an'daki Meysir Ayetlerinin Nüzul Sebepleri

Kur'ân-ı Kerîm'de kumardan ilk olarak söz eden “sana içki ve kumardan soruyorlar. De ki “o ikisinde büyük bir günah ve insanlara bir takım menfaatler vardır. Fakat onların günahı, faydasından büyüktür”⁴⁶ ayetinin nüzul sebebi hakkında birkaç görüş vardır:

İlk görüş, aralarında Hz. Ömer ile Muaz b. Cebel'in de bulunduğu ensardan bir grup peygamberimize gelerek “*Ya Rasulallah! Bize içki ve kumar hakkında fetva ver. Çünkü onlar akli götürmekte ve malı kaybettirmektedir*” derler ve ayet bunun üzerine indirilir.⁴⁷ Bir başka rivayete göre ayet Hz. Ömer'in “Allah'ım içki hakkında bize şifa verici bir açıklama yap” diye dua etmesi üzerine nazil olur.⁴⁸ Ayetin nüzulü ile ilgili bir diğer rivayete göre ise ayet, cahiliye döneminde kişinin ailesi ve malı üzerine bahse girmesi, kazanan tarafın diğerinin ailesini ve malını alıp götürmesi⁴⁹ durumu üzerine indirilmiştir.⁵⁰

Kumardan söz eden “ey iman edenler! Şarap, meysir, dikili taşlar, fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir. Onlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz. Şeytan; şarap ve kumar ile aranızda düşmanlık ve kin sokmak, sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık vazgeçecek misiniz?”⁵¹ şeklindeki iki ayetin nüzul sebebi hakkında da kaynaklarda, biraz önce zikrettiğimiz üç rivayet aynen geçmekte⁵² fakat bunlara ilaveten birkaç rivayetten daha söz edilmektedir:

⁴⁶ Bakara 2/219. يَسْأَلُونَكَ عَنِ الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ قُلْ فِيهِمَا إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا

⁴⁷ el-Hereri, *er-Ravh ve'r-Reyhân*, III, 280; Hikmet b. Beşir, *et-Tefsîru's-Sahîh*, I, 329; İbnü'l-Cevzi, *Zâdü'l-Mesîr*; I, 239; ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, I, 426; Elmalılı, *Hak Dini*, II, 761.

⁴⁸ et-Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 6; Ebu Dâvûd, *Eşribe*, 1; en-Nesâî, *Eşribe*, 1; et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, X, 566 vd.; İbn Kesîr, *Tefsîr*, I, 578, II, 308,III, 179; el-Beğavî, *Meâlim*, I, 250; Ebu's-Suûd, *İrşâd*, I, 340; el-Hereri, *er-Ravh ve'r-Reyhân*, III, 285; Hikmet b. Beşir, *et-Tefsîru's-Sahîh*, I, 329-330; İbn Âdil, *el-Lübâb*, IV, 32 vd.; el-Kâsımî, 1957: II, 551; M. Abduh- Reşîd Rızâ, *Tefsîru Menâr*, II, 321; es-Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr*, II, 545; ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, I, 425-426; İbnü'l-Cevzi, *Zâdü'l-Mesîr*; I, 239.

⁴⁹ et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV, 324; el-Beğavî, *Meâlim*, I, 252; İbn Âdil, *el-Lübâb*, IV, 34; es-Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr*, II, 546.

⁵⁰ el-Beğavî, *Meâlim*, I, 252.

⁵¹ Mâide 5/90-91. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلامُ رِجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ

⁵² et-Tirmizî, *Tefsîru'l-Kur'ân*, 6; Ebu Dâvûd, *Eşribe*, 1; en-Nesâî, *Eşribe*, 1; et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, X, 566 vd.; İbn Kesîr, *Tefsîr*, I, 578, II, 308,III, 179; el-Beğavî, *Meâlim*, I, 250; Ebu's-Suûd, *İrşâd*, I, 340; el-Hereri, *er-Ravh ve'r-Reyhân*, III, 285; Hikmet b. Beşir, *et-Tefsîru's-Sahîh*, I, 329-330; İbn Âdil, *el-Lübâb*, IV, 32 vd.; el-Kâsımî, 1957: II,

Bunlardan birisine göre ensardan bir kişi, yiyecek bir şeyler hazırlar ve Sa'd b. Ebî Vakkas'ın da aralarında olduğu bir grubu davet eder. Orada içki içip sarhoş olurlar. Sa'd, ensara ve Kureyş'e karşı övünmeye başlar ve kendilerinin onlardan daha üstün olduklarını söyler. Bunun üzerine ensardan birisi bir deve çenesi ile Sa'd'ın burnunu kırıp yarar ve bu olay üzerine ayet iner.⁵³

Bu rivayetler dışında ayetin, içki içip sarhoş olan ve birbirine zarar veren iki ensar kabilesi,⁵⁴ içki içip birbiriyle kavgaya tutuşan ve Allahın hoşnut olmayacağı sözleri birbirlerine söyleyen bazı Müslümanlar hakkında⁵⁵ indirildiği söylendiği gibi Hz. Peygambere Medine'ye geldiği zaman içki ve meysir hakkında soru sorulması üzerine indirildiği de söylenmiştir.⁵⁶

D. Kur'an'da Meysirin Haram Olmasının Sebepleri

Her türlü kumar,⁵⁷ bahis oyunları,⁵⁸ şans oyunları,⁵⁹ piyango,⁶⁰ içinde bahis olan her şey,⁶¹ bir mal kazanmaya yönelik olarak oynanan her türlü tesadüfi kazanç,⁶² bir mal ortaya koyarak oynanan yani kaybedenin bir bedel ödeyeceği tavla ve satranç⁶³ gibi oyunlar⁶⁴ meysir kapsamına girmektedir. Çünkü iyi bir maksatla oynanan meysir yasaklandıktan sonra şahsi çıkar ve emek verme-

551; M. Abduh- Reşid Rızâ, *Tefsîru Menâr*, II, 321; es-Suyûtî, *ed-Dürri'l-Mensûr*, II, 545; ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*, I, 425-426; et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, X, 573; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*; I, 239.

⁵³ Müslim, *Fedâilü's-Sahabe*, Bab: 5, hadis no: 6; et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, X, 569 vd.; el-Beğavî, *Meâlim*, I, 250; Ebû Hayyân, 1993: IV, 15; Ebu's-Suûd, *İrşâd*, I, 340; el-Hererî, 2001: III, 285; İbn Âdil, *el-Lübâb*, IV, 33; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*; II, 416; ez-Zühaylî, *et-Tefsîru'l-Vecîz*, 124.

⁵⁴ et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, X, 571; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*; II, 417.

⁵⁵ İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*; II, 417.

⁵⁶ el-Hererî, *er-Ravh ve'r-Reyhân*, VIII, 51.

⁵⁷ et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV, 322-323; İbn Kesîr, *Tefsîr*, III, 178; Ebû Zehrâ, *Zehratü't-Tefâsîr*, II, 707; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*; I, 240; el-Alûsî, *Rûhu'l-Meânî*, II, 114; el-Beğavî, *Meâlim*, I, 25.

⁵⁸ Ateş, *Çağdaş Tefsîr*, I, 375.

⁵⁹ Esed, *Kur'an Mesajı*, 63.

⁶⁰ Ğassan, *Tefsîr*, 125; Elmalılı, *Hak Dini*, III, 1804.

⁶¹ et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV, 323; Ebu's-Suûd, *İrşâd*, I, 341; Ebû Zehrâ, *Zehratü't-Tefâsîr*, II, 70.

⁶² Ebû Zehrâ, *Zehratü't-Tefâsîr*, V, 2343.

⁶³ Eğer satrançta ortaya bir para konmamışsa, dil kötü konuşmuyorsa ve namaz unutulmuyorsa ona meysir denilmez ve haram da değildir. Bkz. el-Bikâî, *Nazmü'd-Dürer*, III, 243-244; İbn Âdil, *el-Lübâb*, IV, 36; Ateş, *Çağdaş Tefsîr*, I, 375.

⁶⁴ Ebû Zehrâ, *Zehratü't-Tefâsîr*, V, 2344; Ebû Hayyân, *el-Bahrü'l-Muhîr*, II, 166.

den para kazanmak için oynanan bütün oyunlar ve kumarlar elbette ki haramdır.⁶⁵

İslam tüm çeşitleriyle kumarı haram kılmıştır. Çünkü o, topluma faydalı olmayan bir çabanın karşılığı gayri meşru bir kazançtır.⁶⁶ Kumarın faydası zararından çoktur. Kumarda kazanan taraf için zahiri bir fayda görülür ama kaybeden taraf için büyük bir zarar vardır. Onun için kumar oynamak haram kılınmıştır.⁶⁷

Para ve menfaat karşılığı oynanan her türlü kumar haramdır. Çünkü kumar, batıl yolla insanların birbirinin malını yemelerine, bir tarafın emeksiz para kazanmasına ve öteki tarafın da yok yere malını kaybetmesine sebep olmaktadır. Bunun sonucunda ise, kumar oynayanlar arasında birbirlerine karşı kin ve nefret oluşur.⁶⁸

Haram olan meysir, mal alıp vermeye sebep olan kumardır. Mal alma ve verme olmayan oyun kumar olmaz. Atlı veya yaya koşuları, ok atmalar, silah talimleri, vücudu geliştiren sporlar ve bunlara konulan ödüller, fıkıh kitaplarındaki ölçülere göre helaldir. Fakat bu sporlar üzerine oynanan kumarlar haramdır.⁶⁹

Meşru kazanç yollarında, mutlaka topluma bir fayda vardır. Mesela ticarete ortada bir mal vardır. Bunu üreten, satan ve alıp tüketen bir fayda görür. Toplum yararına da faydalı bir şey üretilmiş olur. Ama kumarda sadece tek taraflı bir kazanç vardır ve diğer taraf için herhangi bir kazanç yoktur. Kumarda herhangi bir üretim yoktur, sadece kin ve düşmanlık vardır. Kumar nice ocakları söndürmüş, aileleri yıkmıştır. İşte İslam, kumarı yasaklamakla toplumu bu beladan kurtarmıştır.⁷⁰

Ayette geçen “onlardan uzak durun”⁷¹ ifadesi, “onları yapmayınız” ifadesinden daha kesin bir yasak bildirmektedir.⁷² Buna göre içki ve kumar başta olmak üzere ayette sayılan ve yasaklanan işler, şeytanın işidir ve bir pisliktir. Bunlar kin ve düşmanlığa, Allah'ı ve

⁶⁵ Ateş, *Çağdaş Tefsir*, I, 375.

⁶⁶ Gassan, *Tefsir*, 125. Konumuzla doğrudan bir ilgisi olmamakla birlikte, sigorta akitlerinin de bu kapsamda değerlendirildiğine rastladığımızı ifade etmeliyiz. Bize göre de bir tarafın sürekli olarak zararı söz konusu olan bu sistem de bir çeşit kumar gibi gözükmektedir.

⁶⁷ Komisyon, *Açıklamalı Meâl*, 33.

⁶⁸ Ateş, *Çağdaş Tefsir*, I, 375.

⁶⁹ Ateş, *Çağdaş Tefsir*, I, 375.

⁷⁰ Ateş, *Çağdaş Tefsir*, I, 375-376.

⁷¹ Maide 5/90. ... فَأَجْتَنِبُوا

⁷² Ateş, *Çağdaş Tefsir*, III, 59.

namazı terk etmeye sebeptir. Dolayısıyla hepsi kesin haramlardır.⁷³ İlgili ayetlerin anlattığına göre şeytan insanların içki içmesini, kumar oynamasını ister ve bu işleri onlara güzel gösterir. Böyle istemesinin sebebi insanlar arasına düşmanlık ve kin sokarak onları birbirine düşman yapmak, farz olan namazdan, Allah'ı anmaktan, dünya ve ahireti mamur hale getirmekten alıkoymaktır.⁷⁴ Buradan hareketle, Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoyan böyle oyunların⁷⁵ ve tavlânın⁷⁶ da meysir olduğu söylenmiştir.

İçki ve kumarın terkinde kişinin kendi nefsini ıslah etmesi vardır.⁷⁷ Kişi eşi ve malı üzerine kumar oynadığında onları kaybedip mahrum kalır ve üzüdür.⁷⁸ Dolayısıyla kumar, sadece Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymaz, aynı zamanda kişiyi eşinden, çocuğundan ve hayatını kazandığı işinden de alıkoymaz.⁷⁹

Kumar, kalbi ve kalbin tasarruflarını en fazla meşgul eden iş olarak bilinir. Bir felaket yaşansa, eşinin veya çocuğunun başına bir iş gelse ve kendisinden yardım istense bile, kumar oynayan kişi kumar oynamaya devam etmek ister. Dolayısıyla namaz için oynamakta olduğu kumarı bırakması çok daha nadir olabilecek bir durumdur.⁸⁰

Kumar, malın telefine ve işlerin ihmaline sebep olduğu⁸¹ gibi ahlakın bozulmasına da sebep olur. Çünkü insanlar, medeniyetin esası olan çalışmayı, sanatı, ziraatı ve ticareti bırakarak gerçek olmayan sebeplere sarılırlar ve bu şekilde rızık elde edeceklerini zannederler.⁸² Bu düşünceyle birlikte güç ve enerji, yanlış yollarda heba edilir gider. Böylece kumar oynayan kişi, bütün akli kuvvetini, kazanmayı umduğu bu oyuna yöneltir. Korktuğu şey ise sadece bu oyunda kaybetmektir. Böyle bir kişi de çabasını Allah'ı anmaya çeviremez, namaz vakitlerini hatırlayıp düşünemez, ona devam etmeyi

⁷³ Ğassan, *Tefsir*, 125;

⁷⁴ et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, X, 565; el-Hereri, *er-Ravh ve'r-Reyhân*, III, 284.

⁷⁵ et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV, 324; İbn Kesir, *Tefsir*, III, 178.

⁷⁶ et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV, 324.

⁷⁷ el-Hereri, *er-Ravh ve'r-Reyhân*, III, 280.

⁷⁸ el-Beğavî, *Meâlim*, III, 94.

⁷⁹ Ebû Zehrâ, *Zehratü't-Tefâsîr*, V, 2348.

⁸⁰ el-Hereri, *er-Ravh ve'r-Reyhân*, VIII, 58.

⁸¹ Ebû Zehrâ, *Zehratü't-Tefâsîr*, II, 707; el-Merâğî, *Tefsîru'l-Merâğî*, II, 142.

⁸² Ebû Zehrâ, *Zehratü't-Tefâsîr*, II, 707; el-Merâğî, *Tefsîru'l-Merâğî*, II, 142; M. Abduh-Reşid Rızâ, *Tefsîru Menâr*, II, 330.

gerekli göremez⁸³ ve sonuçta Allah'ı anmaktan ve namazdan uzak olur.⁸⁴ Nitekim bu durum ayetlerde de geçmektedir.⁸⁵

Kur'ân-ı Kerîm'de zina ve hırsızlık gibi suçlara ceza konulmuş fakat içki ve kumar gibi günahlara bir ceza konmamıştır. Bunun sebebi içki ve kumarın kişisel günahlar olmasından ötürüdür. Kişisel günahlar Allah ile kul arasındadır ve onlara Kur'ân-ı Kerîm'de bir ceza bildirilmemiştir. Onların cezasını Allah verecektir. Çünkü bunlar başkalarının hakkına tecavüzle ilgili değildir. Oysa hırsızlık ve zina gibi günahlarda başkalarının hakkına tecavüz söz konusudur ve bunların cezaları da Kur'ân-ı Kerîm'de bildirilmiştir.⁸⁶

E. Piyangonun, Kumar Kavramı Bakımından Değerlendirilmesi

Bu kısımda, piyango üzerinde de biraz durmak istiyoruz. Çünkü kaynaklarda, piyango çekilişlerinden de bahsedilmiş ve onun, kumar gibi haram olup olmadığı tartışılmıştır.

Bu hususta Reşit Rıza (v. 1935) özetle şunları söylemiştir:⁸⁷

Piyangoda, kin, düşmanlık, Allah'ı zikretmekten alıkoyma ve namazdan uzak kalma gibi durumlar görülmez. Bu oyuna katılanlar onun etrafında toplanıp beklemezler. Bilet almak dışında onları zikirden ve namazdan alıkoyacak ayrıca bir meşguliyetleri de yoktur. Oynanan merkeze uzak yerlerde oturmaktadırlar. Piyangoda kaybedenler, verdiği parayı alan ve kazanan kişi veya kişileri tanımazlar ve görmezler. Dolayısıyla piyango çekilişinde Arapların meysirinde olduğu gibi kin ve düşmanlık söz konusu olmaz.⁸⁸

Piyango çekilişlerinin çoğu zaman hastane, okul, fakirlere yardım gibi hayır işlerine yönelik olarak düzenlendiğini söyleyen Reşit Rıza,⁸⁹ hastalar için hastane, öğrenciler için okul, kimsesiz çocuklar için yurtlar yapmada, insanların mallarını batıl yolla yemenin söz konusu olamayacağını, dolayısıyla piyangonun meysir gibi olmadı-

⁸³ el-Hereri, *er-Ravh ve'r-Reyhân*, VIII, 58.

⁸⁴ et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*, IV, 326; İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*; I, 240; el-Merâğî, *Tefsîru'l-Merâğî*, II, 142.

⁸⁵ Bkz. Maide 5/91. *إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ*

⁸⁶ Ateş, *Çağdaş Tefsir*, III, 60.

⁸⁷ Ya nasip denen piyango hakkında O'nun ve M. Abduh'un görüşleri için bkz. M. Abduh- Reşid Rızâ, *Tefsîru Menâr*, II, 329 vd..

⁸⁸ M. Abduh- Reşid Rızâ, *Tefsîru Menâr*, II, 329-330.

⁸⁹ el-Merâğî, *Tefsîru'l-Merâğî*, II, 143; M. Abduh- Reşid Rızâ, *Tefsîru Menâr*, II, 331.

ğını söyler. Ona göre burada para, belli bir kişiye gitmemekte, kin ve düşmanlığa sebebiyet de vermemektedir. Ayrıca burada, Allah'ı anmaktan ve zikirden alıkoymak da yoktur.⁹⁰

Süleyman Ateş de tefsirinde, hükümetlerin veya müesseselerin düzenlediği piyango çekilişini bir başlık altında ele alarak değerlendirmiştir. Onun bu konudaki söylediklerinin özeti şöyledir:

Meysirin haram kılınmasında iki illet vardır ki bunlar Allah'ı anmaya engel olması ve insanların arasına düşmanlık sokmasıdır. Piyango, Arapların meysirine benzer ama meysirin haram kılını-şındaki bu iki illet piyangoda yoktur. Meysire iştirak edenler işi gücü bırakıp saatlerce bu işle meşgul olurlar. Zikirden ve namazdan uzak kalırlar. Kaybedenler, kazananlara kin ve düşmanlık besler. Oysa piyangoda durum böyle değildir. Burada kişinin yaptığı iş, sadece bilet almaktır. Çekilişin başında bekleyip meşgul olmaz ve vakit kaybetmez. Dolayısıyla piyango, namaz ve zikirden kişiyi alıkoymaz. Ayrıca piyangoya katılanlar, birbirlerini tanımadıkları ve görmedikleri için birbirlerine düşman da olmazlar. Yine piyangoda kaybedilen meblağ, sadece biletin parasıdır ve bu da bir aileyi yıkacak kadar büyük bir miktar değildir. Ama meysirde bu miktar bir hayli büyüktür ve bir deve parasıdır.⁹¹

258 | db

Bu değerlendirmelerden sonra Ateş, sonuç olarak şunu söyler: Piyango bazı bakımlardan meysire benzese de onun aynısı değildir. Meysirdeki illet, piyangoda yoktur. Bunun için piyango durumunu kuşkuludur. Meysir gibi haram olduğu söylenemez ama mubah olduğunda da kuşku vardır. Takva gereği bundan da uzak durmak en uygun yoldur.⁹²

Özetlemek gerekirse, bu yazarlara göre meysirin haram kılınmasındaki birinci illet, birbirini gördükleri veya tanıdıkları için ona katılanlar arasında kin ve düşmanlık oluşmasıdır. İkinci illet ise, meysir denen bu oyunun başında uzun süre kalmaları sebebiyle Allah'ı anmaktan ve namazdan uzak kalmalarıdır. Oysa onlara göre piyangoda bunlar yoktur ve dolayısıyla o, meysir denen kumar gibi değildir.

Hemen şunu ifade edelim ki bize göre kumar yasağının illeti sadece bu iki hususla sınırlı değildir. Ama biz bir an, iki yazarın da

⁹⁰ M. Abduh- Reşid Rızâ, *Tefsîru Menâr*, II, 330.

⁹¹ Ateş, *Çağdaş Tefsir*, I, 377.

⁹² Ateş, *Çağdaş Tefsir*, I, 377.

söylediği gibi, kumarın yasaklanışının temelinde bu iki illetin olduğunu var sayalım. Piyango denen çekilişlerde bu iki illetin olmadığını söylemek mümkün gözükmemektedir.

Piyango çekilişlerinde, tıpkı meysirde olduğu gibi, ikramiye isabet edenlere karşı kin ve düşmanlık aynen devam etmektedir. İstenirse, basın yayın yoluyla, kime ne kadar ikramiye çıktığı da kolayca öğrenilebilmektedir.

Piyango çekilişlerine iştirak edenlerin, meysirde olduğu gibi çok zaman kaybetmedikleri, işlerinin sadece bilet almaktan ibaret olduğu, zaman kaybetmedikleri için de Allah'ı anmaktan ve namazdan geri kalmayacakları şeklindeki yaklaşımlar da bize göre tutarlı değildir. Piyango ile ilgili olarak harcanan zaman meysirdekinden az değil fazladır. Bunun sonucu olarak ibadetlerin daha fazla sekteye uğraması söz konusudur. Doğal olarak bu zaman dilimlerinde sekteye uğrayacak ibadetler de, meysirdekine oranla bir hayli fazladır.

Piyangoda kaybedilecek olanın sadece bir bilet parası olduğu ve bunun da aileleri zora sokacak bir miktar olmadığı, meysirdeki meblağın ise bir deve parası gibi yüksek bir miktar olduğu yönündeki açıklamalar da bize göre talihsiz ifadelerdir. Bize göre burada damlayı görüp gölü görememek vardır. Piyango çekilişlerinde vaat edilen ve ortada dönen paralar, deve veya deve sürüleri şöyle dursun, neredeyse devlet bütçelerine yaklaşmaktadır. Bu oyunda iştirakçilerin çok oluşu, ondaki masumiyeti değil, mağdur olanların sayısını artırmaktadır. Hem bu oyun az miktarla bile oynansa, sonuçta harama giden damla da nehir de aynı yerde buluşmaktadır.

Piyangodaki çekilişte paranın cami, okul vb. hayır işlerine gidecek olması da bize göre onu mazur gösteremez. Bir kişinin, bir diğerinden haksızlık veya hırsızlıkla aldığı bir mal veya parayı hayra harcaması, bu işi ve bu işi yapan kişiyi temize çıkaramaz. Üstelik meysirde isabet eden miktar, tamamen fakir fukara arasında dağıtılmakta ve kazananlar hiçbir şekilde kazandığını kendisine almamaktadır. Böyle bir oyun bile Kur'ân-ı Kerîm'de haram kılınmışken, bu konuda meysirden daha ötede duran ve kişilerin kendi çıkarları için katıldıkları piyango çekilişleri elbette ki kumardır ve haramdır.

Görebildiğimiz kadarıyla kumarın illeti noktasında söylenen iki husus, kumarın haram kılındığını açıklayan ayetin hemen sonrasında

daki ayetten çıkartılmaktadır.⁹³ Fakat bize göre ayette geçen bu iki noktanın, kumarın haram kılınmasındaki yegâne iki illet olarak görülmesi doğru değildir. Aksi takdirde şu sorulara cevap bulunması gerekir:

Eğer bu iki illet bertaraf edilecek olsa, meysir denen bu kumar, haram kılınmayacak mıydı veya bu iki illetin mevcudiyetine meydan vermeden bu oyun bugün oynanıyor olsa, meşru mu olacaktır? Diğer bir ifadeyle, meysir denen kumarı oynayanlar, namaz vakti namazını kılıp sonra devam etseler ve katılımcılar birbirini görmeden oynasalar bu kumara bugün meşrudur denilebilir mi? Yani bugünün bilgisayar, internet, vb. teknolojik imkânlarıyla hiç kimse kimseyi görmeden ve çok da zaman kaybetmeden kumar denen bu oyunlar oynansa, “*illet kalktı meşrudur ve helaldir*” denilebilir mi?

Bize göre “evet” denilemez. Dolayısıyla bu iki illet, kumarın yasaklanmasındaki yegâne iki illet değildir. Kanaatimizce, kumarda söz konusu olan haksız kazanç ve zulümden dolayı kamu vicdanının yara almasını ve ahlakın bozulup dejenere olmasını önlemek, çalışmadan ve üretmeden de bir kuruş bin edilebilirmiş gibi boş ve beyhude beklentilerden İslam toplumunu kurtarmak gibi hususlar, bu iki illetten daha az önemli değildir.

Piyangonun da dâhil olduğu her türlü kumar oyununda kişinin, verdiği karşılığını almaması veya bazılarının hiçbir şekilde meşru ticarete olmayacak şekilde hesaba sığmaz kat katı karşılık alması söz konusudur. Parayı kazanan, kendisi de yese hayra da verse sonuçta bu parayı verenler vardır ve onlar, hiçbir şekilde o paranın karşılığını alamamaktadır. Dolayısıyla kumar yasağının özünde; İslam'ın ruhuyla ve alın teriyle bağdaşmayan, hiçbir şekilde üretime katkısı olmayan tembel ve üretmeyen zihniyetlerin, kötü huylu bir ur gibi toplumda yayılıp insanları hasta etmesini önlemek de olabilir.

İslam'ın genel hükümleri ve ruhu, çalışmayı ve emeği teşvik eder. Dolayısıyla bu yasağın özünde, yukarıda geçen iki illetin ötesinde sebepler de olabilir. Hatta bütün tahminlerin ötesinde, bizim beşer olarak algılayıp anlayamadığımız veya bilemediğimiz başka sebepler de olabilir.

⁹³ Mâide 5/91. “Şeytan; şarap ve kumar ile aranızda düşmanlık ve kin sokmak, sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık vazgeçecek misiniz?” إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ

Piyango bileti alan bir kişi, haksız bir kazanç elde etmek arzusuyla ve birini bin yapmak amacıyla bu çekilişe katılır. Amaç, çalışmadan malına mal, parasına para katarak kazançlı çıkmaktır. Toplanan paradan belli bir kısmın şu ya da bu hayır kurumuna ya da işine bağışlanması, o kişileri hayırsever ve bu işi de hayırlı bir iş yapmaz. Bilet alan kişi, kendi menfaati için onu almakta, herhangi bir kişi veya kuruluşa yardım amacıyla almamaktadır. Eğer kişi, bu çekilişlere katılmakla iyilik ve yardım etmeyi hedefliyorsa bilet alıp çekilişe katılmasına gerek olmazdı. Çünkü o parayı doğrudan ilgili yere verebilirdi.

Bütün bunlardan da anlaşılacağı üzere piyango da çeşitli şans ve bahis oyunları gibi bir çeşit kumardır. Kumarın, bütün bunlar da dâhil olmak üzere her türlü, İslam'da haram kılınmıştır.

Sonuç

Meysir kelimesi Arapçada kolaylık yeri ve zamanı anlamına gelen bir kelimedir ve Araplar arasında oynanan bir kumar oyunudur. Bu oyun, varlıklı kişilerin özellikle kıtlık ve yokluk zamanlarında oynadıkları ve elde ettikleri kazancı fakirler arasında dağıtarak kendilerine bir şey almadıkları bir oyun olarak bilinmektedir. Bu yönü itibarıyla da onu oynayanlar, aldıkları payları yoksullara dağıtmaları sebebiyle övünüp gururlanmışlardır. Arapların oynadığı bir başka kumar daha vardır ki o da muhatara denilen bir bahis oyunudur. Bu oyunda kişi genelde ailesi ve malı üzerine bahse tutuşur ve bahsi kaybedince de bu değerli varlıklarını kaybederdi.

Kur'ân-ı Kerîm'de kumarla ilgili olarak ilk indirilen ayette “sana içki ve kumardan soruyorlar. De ki “o ikisinde büyük bir günah ve insanlara bir takım menfaatler vardır. Fakat onların günahı, faydasından büyüktür”⁹⁴ buyrulmuştur.

Bu ayetle birlikte içki ve kumardaki günaha dikkat çekilmiş ve ondaki zararın faydasından büyük olduğu belirtilmiştir. Böylece henüz kesin bir yasak gelmemiş ama yasağa doğru giden güçlü bir adım atılmıştır.

Nitekim bu ayetten sonra nazil olan “ey iman edenler! Şarap, meysir, dikili taşlar, fal ve şans okları birer şeytan işi pisliktir. Onlardan uzak durun ki kurtuluşa eresiniz. Şeytan; şarap ve kumar ile aranızda düşmanlık ve kin sokmak, sizi Allah'ı anmaktan ve namaz-

⁹⁴ يسألونك عن الخمر والميسر قل فيهما إثم كبيرٌ ومَنَافِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَا أَكْبَرُ مِنْ نَفْعِهِمَا

dan alıkoymak ister. Artık vazgeçecek misiniz?”⁹⁵ ayetlerinde gayet açık ve net bir ifadeyle kumarın yasaklandığı ifade edilmiştir. Buna göre artık içki ve kumar şeytanın işidir ve bir pisliktir. Bu işler insanlar arasına düşmanlık ve kin sokarak onları birbirine düşman yapar, farz olan namazdan, Allah'ı anmaktan, dünya ve ahireti mürur hale getirmekten alıkoyar.

Bu ayetlerle birlikte Arapların oynadığı meysir ve muhatara denilen kumar oyunları yasaklanmıştır. Arapların, kazandıklarını tamamen fakirlere dağıttıkları meysir denen bu oyun haram kılındıktan sonra, onunla kıyaslandığında, bugün kişilerin daha çok kendi menfaati için oynadıkları her türlü kumar, bahis oyunları, şans oyunları, piyango vb. diğer oyunların haram kılındığı gayet açık ve nettir. Çünkü para ve menfaat karşılığı oynanan her oyun kumardır ve dolayısıyla yasaklanmıştır.

Bu arada haram olanın, mal alıp vermeye sebep olan oyunlar olduğu da unutulmamalıdır. Mal almanın ya da vermenin sözü konusuna olmadığı oyunlar kumar değildir. Bilgi, yetenek yarışmaları gibi kişi ve topluma faydalı olan yarışlar ve bunlara konulan ödüller helaldir. Fakat bu oyunlar ve sporlar üzerine oynanan kumarlar ve girilen bahisler ise haramdır.

Kaynakça

- el-Alûsî, Ebu'l-Fadl Mahmûd (v. 1270/1854), Rûhu'l-Meânî fi Tefsiri'l-Kur'ani'l-Azîm ve's-Sebî'l-Mesânî, Dâru İhyâi't-Türâsî'l-Arabiyy, I-XXX, Beyrut-ts.,
(el-Alûsî, *Rûhu'l-Meânî*,)
Ateş, Süleyman, Yüce Kur'an'ın Çağdaş Tefsiri, Yeni Ufuklar Neşriyat, I-XII, İstanbul 1988,
(Ateş, *Çağdaş Tefsir*,)
el-Beğavî, Ebu Muhammed el-Huseyn b. Mesûd (v. 516/1122), Meâlimü't-Tenzîl, (Tahk: Muhammed Abdullah en-Nemr, Osman Cuma Damiriyye, Süleyman Müslim el-Harş), Dâru Tayyibe, 4. Baskı, I-VIII, Beyrut-1987,
(el-Beğavî, *Meâlim*,)
el-Bikâî, Ebu'l-Hasan Burhânü'd-Dîn İbrahim b. Ömer (885/1480), Nazmü'd-Dürer fi Tenâsübi'-Ayâti ve's-Süver, Dâru'l-Kitâbi'l-İslâmiyy, I-XXII, Kahire-ts.,
(el-Bikâî, *Nazmü'd-Dürer*,)
el-Cevherî, İsmail b. Hammâd (v. 393/1003), es-Sihah Tâcu'l-Luğa ve Sihâhi'l-Arabiyye, Dâru'l-İlm Li'l-Melâyi'n, 4.Baskı, I-VI, Beyrut 1990,
(el-Cevherî, *es-Sihah*,)
ed-Dahhâk, (v. 105/723), Tefsîru'd-Dahhâk, Dâru's-Selâm, I-II, Kâhire 1999,

⁹⁵ Mâide 5/90-91. يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلامُ رَجْسٌ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَنْ ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَهُونَ

- (ed-Dahhâk, *Tefsîr*,)
- Ebu Davud, Süleyman b. el-Eşas es-Sicistanî el-Ezdî (v.275/888), Sünenü Ebi Davud, Çağrı Yayınları, 2. Baskı, I-V, İstanbul 1992,
- (Ebu Dâvûd, *Sünen*),
- Ebû Hayyân, Muhammed b. Yusuf el-Endelüsî (v. 745/1344), Tefsîru'l-Bahri'l-Muhîf, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiy, I-VIII, Beyrut 1993,
- (Ebû Hayyân, *el-Bahru'l-Muhîf*,)
- Ebu's-Suûd, Muhammed b. Muhammed el-Imâdî (v. 982/1574), İrşâdü'l-Akli's-Selim ilâ Mezâye'l-Kur'ani'l-Kerim, Mektebetü'r-Riyadî'l-Hadîse, I-V, Riyad-ts.,
- (Ebu's-Suûd, *İrşâd*,)
- Ebû Zehrâ, Muhammed (v. 1898-1974), Zehratü't-Tefâsîr, Dâru'l-Fikri'l-Arabiyy, I-X, Byy. ts.,
- (Ebû Zehrâ, *Zehratü't-Tefâsîr*,)
- Elmalılı, Hamdî Yazır (v.1361/1942), Hak Dini Kur'an Dili, Eser Neşriyat ve Dağıtım, I-X, İstanbul1982,
- (Elmalılı, *Hak Dini*,)
- Esed, Muhammed (v. 1413/1992), Kur'an Mesajı Meal-Tefsîr, (Çev.: Cahit Koytak, Ahmet Ertürk), İşaret Yayınları, 6. Baskı, İstanbul 1999,
- (Esed, *Kur'an Mesajı*,)
- el-Ezherî, Ebu Mansur Muhammed b. Ahmed (v. 370/980), Tehzîbü'l-Lüga, ed-Dâru'l-Misriyye, I-XV, Kahire-ts.,
- (el-Ezherî, *Tehzîb*,)
- Ğassan Hamdun, Tefsîrun Min Nesemâtil-Kur'ân, Dâru's-Selam, 2. Baskı, Suriye 1986, (Ğassan, *Tefsîr*,)
- el-Halil b. Ahmed, Ebu Abdîrrahman el-Ferahidî (175/791), Kitabü'l-Ayn, (Mehdi el-mahzûmî-İbrahim es-Sâmîrâî, I-VIII, Byy-ts.,
- (el-Halil, *Kitabü'l-Ayn*,)
- el-Hererî, Muhammed Emîn b. Abdillâh el-Uremmî el-Alevî, Tefsîru Hadâ'iki'r-Ravh ve'r-Reyhân, Dâru Tavkı'n-Necâh, I-XXXII, Beyrut 2001,
- (el-Hererî, *er-Ravh ve'r-Reyhân*,)
- Hikmet b. Beşîr b. Yâsîn, et-Tefsîru's-Sahîh, Dâru'l-Meâsir, I-IV, Medine 1999, (Hikmet b. Beşîr, *et-Tefsîru's-Sahîh*,)
- İbn Âdil, Ebû Hafs Ömer b. Ali ed-Dimeşki (v. 880/1475), el-Lübâb Fî Ulûmî'l-Kitâb, Dâru'l-Kütübî'l-İlmiy, I-XX, Beyrut 1998,
- (İbn Âdil, *el-Lübâb*,)
- İbn Âşûr, Muhammed et-Tâhir (v. 1393/1973), Tefsîru't-Tahrîr ve't-Tenvîr, ed-Dâru't-Tunûsiyye, I-XXX, Tunus 1984,
- (İbn Âşûr, *et-Tahrîr ve't-Tenvîr*,)
- İbn Atiyye, Ebû Muhammed Andu'l-Hakk el-Endelüsî (v. 541/1147), el-Muharraru'l-Vecîz fî Tefsîri'l-Kitâbi'l-Azîz, Dâru İbn Hazm, Byy., ts.,
- (İbn Atiyye, *el-Muharraru'l-Vecîz*,)
- İbn Düreyd, Ebu Bekr Muhammed b. el-Hasen el-Ezdî el-Basrî (v. 321/933), Kitabü Cemherati'l-Luğa, I-III, Beyrut-1987,
- (İbn Düreyd, *el-Luğa*,)
- İbn Ebî Zemaneyn, Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh (v. 399/1008), Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz, I-V, Kâhire 2002,
- (İbn Ebî Zemaneyn, *Tefsîr*,)

- İbn Kesîr, Ebu'l-Fidâ İsmail b. Ömer (v. 774/1372), Tefsîru'l-Kur'ani'l-Azîm, (Tahk: Sami b. Muhammed Selame), Dâru Tayyibe, I-VIII, Byy. 1417/1997,
(İbn Kesîr, *Tefsîr*,)
- İbn Manzûr, Ebu Fazl Cemalüddin b. Mükerrerem (v. 711/1311), Lisânü'l-Arabî'l-Muhît, (Tahk: Abdullah Ali el-Kebîr-Muhammed Ahmed Hasbullah-Hâşim Muhammed Şazîlî, Dâru'l-Meârif, I-VI, Kahire, ts.
(İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*,)
- İbnü'l-Cevzî, Cemalüddin Ebu'l-Ferec Abdurrahman (v. 597/1201), Zâdü'l-Mesîr fi İlmi't-Tefsîr, el-Mektebü'l-İslâmiy, 3. baskı, I-IX, Beyrut 1984,
(İbnü'l-Cevzî, *Zâdü'l-Mesîr*;))
- el-Kâsımî, Muhammed Cemalüddîn (v. 1332/1914), Tefsîru'l-Kâsımî el-Müsemmâ Mehâsinü't-Te'vîl, Dâru İhyâ'î'l-Kütübî'l-Arabiy, I-XVII, Byy. 1957,
(el-Kâsımî, *Mehâsinü't-Te'vîl*,)
- Komisyon (Ali Özek, Hayrettin Karaman, Ali Turgut, Mustafa Çağrırcı, İbrahim Kâfi Dönmez, Sadrettin gümüş), Kur'an-ı Kerîm ve Açıklamalı Meâli, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara 1993,
(Komisyon, *Açıklamalı Meâl*,)
- el-Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed el-Ensârî (v. 671/1272), el-Câmi' li Ahkâmî'l-Kur'an, Müessesetü'r-Risâle, (Tahk: Abdullah b. Abdül-Muhsin), I-XXIV, Beyrut 2006,
(el-Kurtubî, *el-Câmi'*,)
- el-Merâğî, Ahmed Mustafa, Tefsîru'l-Merâğî, Matbaatü Mustafa el-Bâbî el-Halebî, I-XXX, Byy. 1946,
(el-Merâğî, *Tefsîru'l-Merâğî*,)
- Müslim b. el-Haccâc, Ebu'l-Huseyn el-Kuşeyî en-Nisâbü'rî (v.261/874), Sahîhu Müslim, el-Matbaatü'l-Misriyye, I-XVIII, Mısır 1929,
(Müslim, *Sahîh*,)
- Muhammed Abduh (v.1905)- er-Reşîd Rızâ, (v.1935), Tefsîru'l-Kur'âni'l-Hakim (Tefsîru'l- Menâr), 2. Baskı, I-XII, Kahire 1948,
(M. Abduh- Reşîd Rızâ, *Tefsîru Menâr*,)
- en-Nesâî, Ebu Abdîrrahman Ahmet b. Şuuaayb (v. 303/915), Kitâbü's-Süneni'l-Kübrâ, Müessesetü'r-Risâle, I-XII, Beyrut 2001,
(en-Nesâî, *Sünen*,)
- er-Râzî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ömer Fahrüddin (v. 606/1209), Tefsîru Fahri'r-Râzî, I-XXXII, Dâru'l-Fikr, Beyrut 1981,
(er-Râzî, *Tefsîr*,)
- es-Semîn el Halebî, Ahmet b. Yusuf (v. 756/1355), ed-Dürrü'l-Mesûn Fî Ulûmi'l-Kitâbi'l-Meknûn, Dâru'l-Kalem, I-XI, Dimeşk ts.,
(es-Semîn el Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*,)
- es-Suyûtî, Celalüddin, Abdurrahman b. Ebi Bekr (v. 911/1505), ed-Dürrü'l-Mensûr fi't-Tefsîr bi'l-Me'sûr, (Tahk: Abdullah b. Abdu'l-Muhsin, I-XV, Kahire 2003,
(es-Suyûtî, *ed-Dürrü'l-Mensûr*,)
- et-Taberî, Ebu Cafer Muhammed b. Cerir (v. 310/922), Câmiu'l-Beyan an Te'vili Âyi'l-Kur'an, (Tahk: Ahmed Muhammed Şakir), Müessesetü'r Risale, , I-XXIV, Byy. 2000,
(et-Taberî, *Câmiu'l-Beyân*,)
- et-Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa (v. 279/892), Sünenü't-Tirmizî, (Tahk: Ahmed Muhammed Şakir), Mustafa el-Bâbî el-Halebî Matbaası, 2. Baskı, I-V, Byy. 1977,

- (et-Tirmizî, *Sünen*),
ez-Zebîdî, Muhammed Murtadâ el-Huseynî el-Vâsıtî (v. 1205/1790), *Tâcu'l-Arûs min Cevâhiri'l-Kâmûs*, I-XXXX, 2. Baskı, Kuveyt 1987,
(ez-Zebîdî, *Tâcu'l-Arûs*),
ez-Zeccâc, Ebû İshak İbrahim İbnü's-Seriyy (v. 311/923), *Meâni'l-Kur'ân ve İrâbüh, Âlemül'l-Kütüb*, I-V, Beyrut 1988,
(ez-Zeccâc, *Meâni'l-Kur'ân*),
ez-Zemahşerî, Ebu'l-Kâsım Cârullah Mahmûd b. Ömer (v.537/1142), *el-Keşşâf an Hakâikı't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvîl fi Vücûhi't-Te'vîl*, I-VI, Riyad 1998,
(ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf*),
ez-Zühaylî, Vehbe, et-Tefsîru'l-Vecîz Alâ Hâmişî'l-Kur'âni'l-Azîm, Dâru'l-Fikr, 2. Baskı, Dimeşk 1996,
(ez-Zühaylî, *et-Tefsîru'l-Vecîz*),

